

Emili Ferrando
 Doctor en Història.
 Universitat Ramon Llull

Cinquanta anys de les declaracions de l'abat Escarré a *Le Monde*

Les declaracions de l'abat de Montserrat, Aureli Maria Escarré, publicades el 14 de novembre de 1963 en el periòdic *Le Monde*, en què afirmava que tot i dir-se cristià el règim franquista no es basava en els principis del cristianisme, causaren un gran enrenou tant a dins del país com a fora, i aguditzaren la crisi ja encetada entre l'Església i el règim.

Les declaracions de l'abat de Montserrat, Aureli M. Escarré, publicades el 14 de novembre de 1963 en el prestigiós periòdic francès *Le Monde* en defensa dels drets de la nació catalana i contra el règim franquista, causaren un terrabastall tant a dins del país com a fora,

Tot i provenir del franquisme, al llarg de la dècada dels cinquanta, Escarré començà a adoptar una actitud crítica vers el règim

aguditzaren encara més la crisi ja encetada entre l'Església i el règim, i contribuïren a fer de l'abat una icona de l'oposició democràtica i del catalanisme. Les línies següents volen ser una reflexió sobre el context històric de la declaració, el seu contingut i el procés de redacció i la personalitat de l'autor.

Un cop superada pel règim la difícil conjuntura del final de la Segona Guerra Mundial que el feu trontollar, i inaugurada l'etapa de la guerra freda, l'any 1953 Espanya es presentava en la societat internacional de les democràcies vencedores de la mà de la Santa Seu, amb qui acabava de concertar el Concordat, i també dels EEUU amb qui havia signat acords polítics i econòmics. La signatura del Concordat, però, no va significar l'inici d'unes millors relacions, simplement marcà el punt més àlgid d'una entesa que de seguida començaria a declinar. Dues estratègies evangelitzadores convivia en l'Església espanyola dels anys cinquanta: la de la "cristiandat", que derivava cap el nacionalcatolicisme, i la de la "missió", que tendia a desbordar-lo contínuament. Una part de l'Església optava per seguir legitimant el règim i una altra adoptava actituds contestatàries i de deslegitimació. Mentre determinats bisbes, l'Acció Catòlica Nacional de Propagandistes (ACNP) i l'Opus Dei, entre

d'altres, feien costat al règim i membres seus formaven part del Govern i de les institucions, cristians pertanyents als moviments apostòlics obrers (JOC, HOAC, ACO,...) lluitaven al costat de les forces antifranquistes per un sindicalisme democràtic, per les llibertats i contra el sistema econòmic explotador que patien. Mentre la major part de la jerarquia adoptava una línia possibilista i col·laboracionista amb el poder polític, alguns estudiants, intel·lectuals, sacerdots i militants cristians es vinculaven a la promoció dels treballadors i a l'obertura de nous camins per refer la concòrdia i recuperar les llibertats.

En els anys seixanta les accions deslegitimadores es multipliquen i es generalitzen dintre de l'Església en el context de l'aire nou que porten el Concili Vaticà II i les encícliques socials dels papes Joan XXIII i Pau VI. Els moviments especialitzats d'AC prenen força en els àmbits estudiantil, rural i obrer. Apareixen editorials de signe progressista i contestatari (*Nova Terra*, *Sal Terrae*, *Estela*, *Sígueme*,...) i revistes com *El Ciervo*, *Cuadernos para el Diálogo*, *Mundo Social*, *Incunable*, *Ábside*, *Aún*, *Ecclesia*, *Criterium*, *Questions de Vida Cristiana*, *Serra d'Or* (les dues darreres fetes a Montserrat), que sumades a altres més antigues (*Juventud Obrera* i *Boletín de la HOAC*) denuncien l'incompliment dels drets humans per part del règim, informen dels problemes reals del país i animem al compromís social. El 30 de maig de 1960, 339 sacerdots bascos publiquen una carta en què denuncien la pràctica de la tortura duta a terme per la policia i la manca de llibertats polítiques i sindicals. És el primer acte públic de contestació al règim posterior a la guerra fet per membres qualificats de l'Església. En aquesta mateixa línia, es poden incloure les declaracions que l'abat Escarré fa el 1963 a *Le Monde* i també l'escrit que l'any següent sacerdots catalans envien al

El general Franco amb l'Abat Escarré al museu de Montserrat el juny de 1952. © Pérez de Rozas. Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

Vaticà, als bisbes espanyols, a personalitats polítiques i directius de l'AC en què denuncien la situació d'opressió i de manca de llibertat en què viu el poble. Determinats membres del clergat es converteixen en un malson per al Govern i la repressió s'intensifica a partir de 1966, any en què tingué lloc la manifestació de 120 capellans per la Via Laietana en protesta contra la tortura que havia patit l'estudiant Joaquim Boix, i que va ser durament reprimida per la policia. La doctrina del Concili esdevenia pura dinamita contra l'edifici ideològic nacionalcatòlic.

Aureli Maria Escarré i Jané havia nascut el 15 d'abril de 1908 a l'Arboç. El 1923 ingressà com a monjo a l'abadia de Montserrat i el 1933 fou ordenat sacerdot. En començar la Guerra Civil, amb el suport de la Generalitat de Catalunya, es refugià a Itàlia fugint de la persecució religiosa que tan tràgicament afectà vint-i-tres monjos de la comunitat. El 1939, avançant-se a l'entrada de les tropes nacionals, retornà al monestir on fou confirmat com a prior i dos anys després nomenat abat coadjutor de l'abat Marcet. Ja com a abat titular de Montserrat dedicà les

seves energies a la reconstrucció del monestir i de la pròpia comunitat. Home de govern i d'acció, calculador i de comportament contradictori, impulsà la renovació litúrgica i els estudis bíblics i progressivament s'inscriu en les inquietuds i el desigs que mostrava una part important del poble català. Un fet significat en aquest sentit fou la cerimònia de l'entronització de la Mare de Déu de Montserrat (1947), considerat un dels primers actes d'afirmació catalanista i de reconciliació de la postguerra. Tot i provenir del franquisme i de mantenir unes relacions cordials amb el dictador, la seva família i les autoritats franquistes, i també amb Escrivà de Balaguer i l'Opus Dei, al llarg de la dècada dels cinquanta, començà a adoptar una actitud crítica vers el règim. Persones perseguides per la dictadura trobaven acollida i refugi en el monestir, intercedia davant de les autoritats franquistes pels empresonats polítics, i sortia en defensa de la seva llibertat de consciència. Davant el mutisme i la covardia dels bisbes espanyols, les iniciatives d'Escarré el convertien en un franc tirador significat i Montserrat en un símbol de resistència i de catalanitat. En paraules

de Josep Benet: “Montserrat esdevenia una autèntica casa pairal, en un país orfe d’institucions”.¹

Si bé el seu prestigi creixia de cara a fora, hem de destacar, però, que el 1963 en el moment de fer les declaracions a *Le Monde* es trobava en una situació complicada dins del monestir on s’havien viscut, i encara es vivien, conflictes comunitaris interns de gran envergadura, reflex, en part, dels que també tenien lloc a l’interior de l’Església. El 1961, els monjos de la comunitat forçaren el nomenament d’un abat coadjutor, el P. Gabriel Brasó, amb dret a successió i amb plena jurisdicció tant en els afers interns com en la representació externa. Escarré conservava el títol d’abat de Montserrat i una sèrie d’honors, però l’autoritat plena la tenia el nou abat coadjutor. És a partir d’aquest moment, quan ja no té la responsabilitat del govern en el monestir, que l’abat Escarré intensifica les seves manifestacions públiques contra el règim. Per a Jaume Lorés: “Escarré pidió un abad coadjutor porque su salud no le permitia atender el monasterio y porque, si se producía su súbita muerte, Montserrat, en una confabulación Madrid-Vaticano, podía ser regido por alguien exterior a la comunidad”.² En canvi, la visió que dóna el monjo i historiador Hilari Raguer és molt diferent: “Escarré volia provocar el seu automartiri,

com a sortida airosa a una situació que, atès el seu temperament personal i el conflicte que vivia dins de la comunitat, se li feia insuportable.” La polèmica sobre l’abat Escarré es revifà en els mitjans de comunicació amb motiu del vintè aniversari de la seva mort.³

La sortida del país de l’abat Escarré, interpretada i esbombada per molts com un exili forçat pel règim per les declaracions publicades, més aviat va ser a causa dels greus conflictes interns que arrossegava la comunitat

Recordem alguns fragments de la declaració: “España, y he aquí el gran problema, está todavía dividida en dos bandos. Detrás de nosotros no hay solamente veinticinco años de paz, sino veinticinco años de victoria. Los vencedores, incluida la Iglesia, que se vio obligada a luchar al lado de estos últimos, no han hecho nada para concluir con esta división de vencedores y vencidos, esto representa uno de los fracasos más lamentables de un régimen que se dice cristiano, pero cuyo Estado no obedece los principios básicos del cristianismo. [...] El pueblo debe escoger su gobierno y ha de poder cambiarlo si así lo desea: he aquí la libertad.[...] Catalunya es uno de los ejemplos típicos a los cuales se puede aplicar la encíclica *Pacem in Terris* en lo que se refiere a las

minorías étnicas. El Estado debe favorecer estas minorías y su vida cultural; el régimen entorpece el desarrollo de la cultura catalana. [...] En una gran mayoría, nosotros los catalanes no somos separatistas. Catalunya es una nación entre las nacionalidades españolas. Tenemos derecho, como cualquiera otra minoría, a nuestra historia, a nuestras costumbres, que tienen su propia personalidad en el seno de España. Nosotros somos españoles, no castellanos. [...] El futuro depende de la manera cómo se resuelva el problema de hoy, que es un problema social, un problema de democracia, y de libertad y, por lo tanto, de justicia. En el fondo es un problema de cristianismo: ser o no cristianos auténticos, tanto a nivel individual como a nivel colectivo, es decir, político. ¡Colectivamente nuestros hombres políticos no son cristianos! Yo no soy más que un monje, mi misión consiste en predicar la verdad y rezar a Dios para que ésta se cumpla...”

Amb aquestes declaracions, l’abat Escarré complia amb l’exigència ètica cristiana de defensar els drets humans, d’acabar amb la imposició de l’Espanya vencedora sobre la vençuda, d’exigir que el poble pogués elegir el seu govern, i que la llibertat de premsa i l’exercici de la llengua catalana quedessin garantits. Reivindicava una Catalunya democràtica i en llibertat i una Església fidel als aires nous que portaven tant el Concili com l’encíclica *Pacem in Terris* de Joan XXIII que també avalava la lluita pels drets humans i els règims democràtics. Cal dir, però, que la redacció definitiva de les declaracions fou elaborada pels escriptors i historiadors Josep Benet i Albert Manent, que foren qui dissenyaren i prepararen l’entrevista. Tot i que l’abat Escarré coneixia les preguntes del qüestionari que prèviament, a proposta d’Albert Manent, li havia formulat

1 BENET, J. “Ahir i avui hem viscut unes hores històriques”. Serra d’Or, núm. 110 novembre 1968; BOIX, M. “Amb consciència i convicció”. Serra d’Or, núm. 110, novembre 1968; BOIX, M. “Aureli M. Escarré, monjo i abat”. Serra d’Or, núm. 231, desembre 1978; MANENT, A. “Amic dels allunyats”. Serra d’Or, núm. 110, novembre 1968; MASSOT, J. Els creadors del Montserrat modern. Cent anys de servei a la cultura catalana. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1979; RAGUER, H. “L’abat Escarré i Franco”. L’Avenç, núm. 89, gener 1985; LAPLANA, J. “Sant Josepmaria i l’abat de Montserrat Aureli M. Escarré”. Qüestions de vida cristiana, núm. 211, 2003.

2 LORÉS, J. “Escarré, más allá del mito y el antimito”. La Vanguardia, 25-11-1983; IBÁÑEZ, M. “El abad Escarré”. La Vanguardia, 24-11-1983.

3 RAGUER, H. “Los mitómanos del abad Escarré”. La Vanguardia, 10-12-1983.

El general Franco i la seva muller, Carmen Polo, entrant sota pal·li al monestir de Montserrat el 14 de maig de 1960. © Pérez de Rozas. Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

el periodista José Antonio Novais, les seves respostes verbals, en els tres quarts d'hora que durà l'entrevista, es convertiren en un monòleg espontani, apassionat, desordenat i farcit d'afirmacions explosives. A Josep Benet i Albert Manent els pertocà, després, reunir-se amb el periodista amb l'objectiu d'ordenar el volum de notes preses, polir l'estil i llimar les estridències. Els monjos es van estranyar en principi d'unes declaracions tan contundents fetes pel seu abat dimissionari, sense previ avís ni consulta, que els comprometia a tots i que no s'avenien gaire amb la forma autoritària, maquiavèlica

i poc democràtica amb la qual havia governat i dirigit la comunitat. Però ni Franco, tot i mostrar públicament el seu disgust, va adoptar mesures de força contra ell, ni el Vaticà donà mostres de donar-li suport expressament.

La sortida del país de l'abat Escarré dos anys després, interpretada i esbombada per molts, inclòs el mateix Escarré, com un exili forçat pel règim per les declaracions publicades, més aviat va ser a causa dels greus conflictes interns que arrossegava la comunitat i que amagaven veritables drames humans. Per decisió del Vaticà, transmesa a través del general de

l'ordre, el P. Celestí Gusi, Escarré va ser "invitat" a passar algun temps fora de Montserrat, concretament al monestir de Viboldone, a prop de Milà. Aquesta recomanació fou conseqüència de la visita canònica que el mateix Escarré havia demanat, però que va tenir un desenllaç contrari al que esperava. El 83% dels monjos van opinar que l'abat anava més enllà de les seves atribucions honorífiques, que era motiu de divisió dins la comunitat, i que no deixava d'interferir en el govern del monestir, tasca reservada exclusivament en aquells moments a l'abat coadjutor Gabriel Brasó. Però aquestes qüestions foren amagades intencionadament pels mateixos monjos i també pel Vaticà que no volien malmetre la imatge d'oposició al règim que Escarré simbolitzava de cara a fora. El 1966 des del Vaticà li van suggerir la dimissió del càrrec d'abat. Cassià M. Just prengué el relleu. El 1968, cinc anys després de les famoses declaracions, greument malalt, serà dut pel mateix Cassià M. Just a Barcelona, al monestir femení de Sant Pere de les Puelles, on morí el 21 d'octubre d'aquest mateix any. El trasllat fins a la parròquia de Sant Vicent de Sarrià i el posterior enterrament a Montserrat foren ocasió de manifestacions contràries al règim i a favor del catalanisme i d'una Església més oberta i progressista. El mite Escarré, com a "abat de Catalunya", quedava, de moment, assentat.